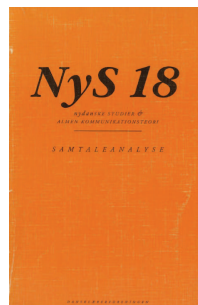

NyS

Forfatter:	Lisbeth Falster Jakobsen
Anmeldt værk:	Ole Togeby: <i>PRAXT. Pragmatisk tekstteori I og II</i> , Aarhus Universitetsforlag, 1993
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori</i> 18. <i>Samtaleanalyse</i> , 1994, s. 107-117
Udgivet af:	Dansklærerforeningen
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

ANMELDELSE AF

OLE TOGEBY: PRAXT

Pragmatisk tekstteori I og II

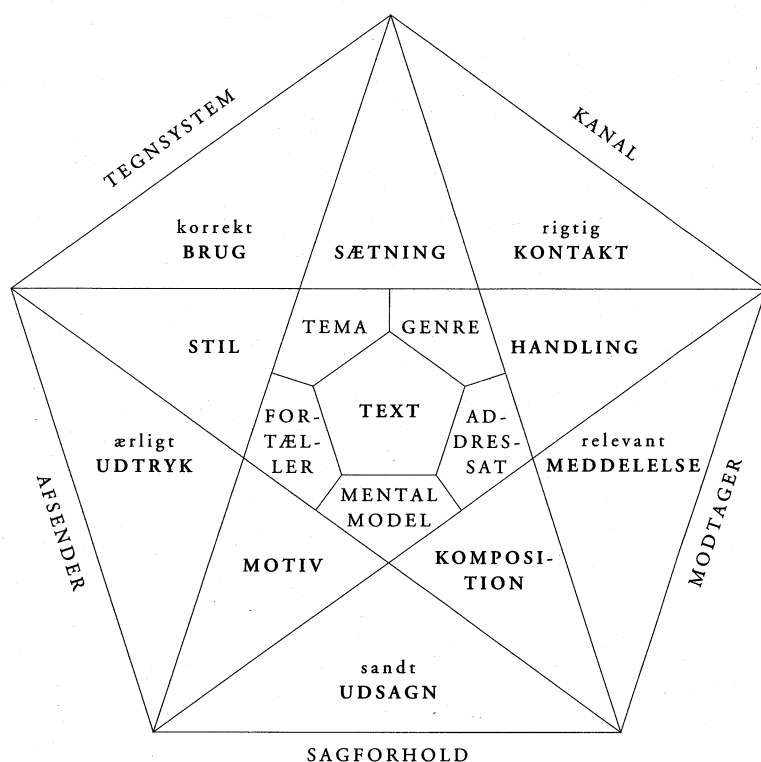
AF LISBETH FALSTER JACOBSEN

Teksttolkning er at gå ud i en flod, og du kan gå ud i samme flod, og du kan ikke gå ud i samme flod ... Meningen er ikke floden, men det at gå ud i floden.

Dette citat (p. 306) fra Ole Tøgebys *PRAXT. Pragmatisk tekstteori I og II*, Aarhus Universitetsforlag, 1993 (801 sider tekst + 52 sider resumé, litteraturangivelser, indeks), doktordisputats, antaget og forsvaret ved Københavns Universitet, skal tolke det indtryk, som læseren af dette mammutværk får. Værket er så righoldigt på ideer, forskelligartede indfaldsvinkler, bredt udvalg af litteratur, opstillinger, beregninger, analyser og generelle oplysninger, at man garanteret vil få en ny mening ud af det, næste gang man dykker ned i floden og lader sig overskylle. Og overskylltet føler man sig, på nippet til drukning, af denne store rigdom. Det er en imponerende præstation at samle så meget, sætte det ind i en ramme og vise, hvad det kan bruges til.

Samtidig føles den lettere forvanskning af Heraklitcitaterne også som symptom på et andet gennemgående træk i værket: ikke blot er udvalget af behandlet litteratur noget eklektisk og også usystematisk, men det føles også, som om selve behandlingen på den ene eller anden måde er skåret til for at passe ind i Tøgebys forehavende.

Denne eklekticisme fører dog på ingen måde til løs sammenstilling; tværtimod har Ole Tøgeby et meget fast helhedssyn på, hvad Pragmatisk Tekstteori er. Dette sammenfattes i et pentagram, som er indfattet i en pentagon (se næste side). Det er Tøgebys tese, at "en tekst defineres som en aktualiseret kommunikativ handling, der på en gang er korrekt og forståelig brug af ét tegnsystem (dvs. sammenkædning af tegn fra et system af tegn med en udtrykside og en indholdsside), ærligt udtryk for én intention fra en afsender, sandt udsagn om ét sagforhold, en meddelelse relevant i for-

hold til én interesse hos en modtager og rigtig kontakt gennem én kanal” (p. 20). Om denne definition kan der generelt siges, at den er meget idealistisk og optimistisk, og/eller normativ i sin opfattelse af, hvad der foregår i realiteternes verden. Tøgebys Pragmatisk tekstteori er en sprogbrugsteori, idet den øvrige verden kun figurerer som komponent i en teksthåndling (‘pragma’ forstået som handling).

Teksten finder vi som brændpunktet i midten af modellen. Den er produkt af alt i modellen. Langs pentagonens kanter finder vi de instanser i omgivelserne, som kan have indflydelse på tekstens udformning: kommunikationssituationens *faktorer*: tegnsystemet, afsenderen, sagforholdet, modtageren og kanalen. Ikke i egenskab af individer, men som roller eller typer i konstellationen (p. 20-21).

De fem trekanter, der har pentagonens sider som de lange sider, indeholder de *krav*, som både afsender og modtager kan stille til tekstens udformning (p. 22-25), for at den kan gælde som en fuldgyltig kommuni-

kationsenhed i situationen: ærligt udtryk, korrekt brug, rigtig kontakt, relevant meddelelse, sandt udsagn. De fem krav har deres egne definitioner, som ikke i alle tilfælde helt dækker de indhold, den "naive" danske sprogbruger vil lægge i disse ord.

Teksten har, når den udsiges i en autentisk situation, fem *funktioner*, i modellen betegnet ved de fem substantiver, minus adjektiver, i de omtalte trekanter: udtryk, udsagn, meddelelse, kontakt, brug (p. 24). De fem funktioner er således hver især stærkt relateret til de fem faktorer, de står nærmest ved.

Tekstens *komponenter* er de dele af teksten, som muliggør, at teksten kan opfylde sine funktioner. De står i de trekanter, hvis spidse vinkel rører ved pentagonen: motiv, stil, sætning, sproghandling, komposition (p. 26-27). Hvor komponenterne kan lokaliseres i teksten, er der andre sider af tekstens funktion og indhold, som ikke kan lokaliseres direkte, men som fremstår ved analyse af helheden. Det er tekstens fem *aspekter*, som er afbildet i den indre pentagon: fortæller, tema, genre, adressat og mental model (p. 30).

Foruden de indtegnede 'forhold' (og jeg bruger dette ord af nød, fordi Ole Togeby nu har taget alle dem, jeg ellers kunne have tænkt mig), er der desuden en opstilling af *principper* ved tekstens opbygning af enkelte dele: konsistens/isomorfi, kongruens/kontiguitet, dependens/isotopi, konsensus/konstituering, konnektion/hierarki (p. 32).

"Pentagrammet anskueliggør det holistiske i den pragmatiske tekstteori, det simultane og solidariske (en for alle og alle for en) ved de fem funktioner" (p. 32). Hvis man sammenholder dette citat med det ovenfor citerede fra p. 20, så vil man se, at denne tekstteori *ikke* handler om tingsliggjorte sammenhængende stykker sprog, men om sproglige handlinger i tid og sted. Hvis det hele ikke fungerer, er der ikke tale om en tekst, men om et tekstforsøg. Det er helheden, det drejer sig om: "Denne bog handler om forholdet mellem helhed og del i tekster, om enten ikke at se teksten for bare ord, eller om ikke at se ordene for bare tekst, og om reduktionisme og holisme i beskrivelsen af tekster. Bogen handler om at der findes en tredje mulighed: en tekst er på en gang både helheden og delene og overgangen mellem dem; læseren forstår kun helheden fordi de har forstået delene, og de forstår kun delene fordi de har forstået helheden, og de forstår faktisk tekster; den der beskriver tekster, må både anskue dem helt tæt på og på passende afstand, og være klar over, hvorledes man skifter perspektiv i beskrivelsen. Jeg har kaldt det en økologisk teori ... fordi tekster opfattes

som vekselvirkning over tid mellem teksternes udtrykssider (dvs. funktionerne, komponenterne og aspekterne) på den ene side, og deres omgivelser (faktorerne i kommunikationssituationen: afsender, modtager, kanal og sprog) på den anden side" (p. 787).

Hvis læsere af denne anmeldelse nu skulle være kommet til den konklusion, at det her er for meget, det er for indviklet, så har Togeby med sin model faktisk gjort en hel del for at skabe en fast og funktionel disposition for stoffet; således at det ikke, som i mange bøger om tekstteori, præsenterer sig som en samling i alle retninger strittende løse ender. Det flotte ved denne tekstteori er altså helhedssynet og de mange demonstrationer af, hvordan 'forholdene' virker sammen. Det vanskelige herved er at tage stilling til deres antal og art. De har ingen ontologisk status (p. 38), da de kun er bevidsthedsmæssige gestalter. Modellen er hypotetisk-deduktiv, idet det, der hævdes, faktisk er, "at det forskningsstrategisk egentlig er mest fordelagtigt at undersøge tekster ud fra 5 forskellige synsvinkler ..." (p. 38). Nogen egen kritik af eller refleksion over modellen findes ikke; fx diskuteres der ikke, om den, foruden de åbenlyse æstetiske kvaliteter ved den, kommer til at indebære for megen systemtvang – i retning af, om alle 'forholdene' er lige legitime ud over, hvad det magiske 5-tal berettiger til, eller om alle 'forhold', der i modellen har samme funktion, også har det med rette i vores almindelige forståelse. Selvrefleksion er ikke Togeby's stærke side. Resten af første kapitel kommer således til at handle om, hvorfor intet andet tal end 5 synes at passe (p. 38), ikke om der overhovedet skal være en model med sådanne eller lignende egenskaber.

Spørgsmålet om tallet 5 vises ved gennemgang af andre modeller fra den strukturalistiske lingvistik eller tilgrænsende. Dette afsnit, afspejler for så vidt den arbejdsgang, som er karakteristisk for hele værket: kun vagt eller slet ikke redegøres der for, hvorfor netop disse teorier/forfattere er omtalt og ikke andre, der falder ind under samme område. Og de enkelte forfattere repræsenteres ofte ved et enkelt bidrag, ikke nødvendigvis det sidste eller det vægtigste, men den del af deres oeuvre, som måtte komme under Togeby's emne. Fx indføres Halliday her med den ene begrundelse, at han har en tredelt model, og det med omtale af en artikel fra 1970!

Der fremlægges altså ikke en 'state of the art'; der er snarere tale om en slags gennemgang af materiale til Togeby's modelbyggeri. Typisk er her indledningen til gennemgangen af Habermas (p. 60): "Den ene af de to modeller, der har påvirket mig mest i udformningen af pentagrammet er

Habermas' model, som den er fremstillet i *Hvad er universalpragmatik?* – ikke noget om Habermas generelle status eller ideer og holdninger; der sættes umiddelbart derefter ind med Habermas' universelle gyldighedskrav, som er det, Togeby skal bruge som materiale.

Denne systematik letter nok læsningens fremdrift og er forståelig i et værk, der alene ved fremlæggelsen af stof har så stort et omfang. Men det er en lidt uortodoks fremgangsmåde i en doktorafhandling, og man kan undertiden tvivle på, om Togeby's reception og repræsentation af de enkelte forfatters tanker er ganske korrekt og retfærdig, eller de har fået en drejning i deres funktion af byggemateriale til pentagrammodellen. Men den kritiske efterprøvning heraf kræver, på grund af den brede præsentation af synspunkter, mere end én persons ekspertise. Dette er en ros til omfanget af Togeby's villen og kunnen. Men den, der vil så meget, risikerer også lettere at gøre sig skyldig i misforståelser og misrepræsentationer.

Et fingerpeg i den retning er det forhold, at alle citater af udenlandske forfattere foreligger i oversættelse. Selv dem, som er notorisk vanskelige at oversætte entydigt, som fx de tyske filosoffer. Hvorfor det, hvis forfatterne er skandinaver eller skriver på de almindeligt kendte hovedsprog? Togeby siger intet om de intendede modtagere af hans bøg, så det er ikke til at afgøre, om dette er rimeligt og rigtigt i hans egen teksthåndling. Et sted afslører han dog sin holdning til metode (p. 400, note 40): "Berger, Peter L., and Thomas Luckmann, (1966) 1967: *The Social Construction of Reality*, Doubleday and Co., side 61. I citatet har jeg frækt oversat *society* til *virkelighed*". Er det så overhovedet et citat længere? Det er i hvert fald metodisk betænkeligt at bære sig sådan ad.

Dispositionen i resten af bogen er lagt an efter funktionerne i pentagrammet. Behandlingen af pentagrammets øvrige emneområder er lagt ind der, hvor det bedst kan passe i forhold til funktionerne. Ligeså indgår principperne alle steder i fremstillingen af delenes relationer. Det er en udmærket disposition. En vanskelighed er der dog i det: to af funktionerne, afsender og modtager, adskiller sig fra resten ved at være i besiddelse af bevidsthed. Uden den ville resten af modellens dele forblive inaktive. Disse to 'forholds' bevidsthed må arbejde modsat hinanden som aktiv og reaktiv, og det vil sige, at alt andet i modellen burde have en dobbelt fremstilling: i både en aktiv og en reaktiv retning. Dette sker imidlertid ikke; de fleste modeldele skildres fra den reaktive vinkel, forstået på den måde, at så er alle 'forholdene' i modellen realiseret, parate til at forholde sig til. Dette er

måske ikke så mærkeligt, eftersom det jo nok er her, der er den største mulighed for refleksion og analyse. Men det giver en skævhed i behandlingen, som ikke helt svarer til forfatterens præentioner om solidariteten mellem de enkelte 'forhold', som vel også kalder på en solidarisk, retfærdig og ligelig behandling.

Værst er det i de tilfælde, hvor man ikke ved, hvilken vinkel der tales ud fra, eller hvor vinklen skifter i midten. Fx (p. 357 om udsagnsfunktionen): "Temaet er en beslutning om hvilken blandt flere mulige tolkninger af teksten der tages som den der er hensigten med ytringen; temaet er helheden af de abstrakte begrebsmæssige modsætninger i teksten, rensat for sagsforholdets tid, sted, personer, det som udgør den mentale model i teksten". Læg mærke til, hvordan der inden for en og samme periode svinges fra en processuel, modtagerorienteret beskrivelse af tema, til en beskrivelse, der er funktionsneutral eller snarere afunktionel og statisk (i Togeby's brug af termen funktion). Hertil kommer, at hvor afsenderen selvfølgelig altid er den udfarende kraft med hele det udstyr af intentioner o.a., der skal til, så forekommer synet på modtagerens bevidsthedsmæssige status at svinge fra en slags tabula rasa, som afsenderen blot skal skrive på (især i begyndelsen af bogen) til indehaver af selvstændige intentioner og egen handlekraft, som fx som den der afgør, hvad temaet i teksten egentlig er.

I kapitel II, *Sprogbrugsfunktionen*, lægges der ud med et stort afsnit om sætningsbygningen. Det er den afdeling af sprogvidenskaben, som generelt er mest gennemarbejdet og har de stærkeste traditioner. Togeby anlægger her et synspunkt, som måske er originalt, men må siges af være ret inadækvat i forhold til faktorerne afsender og modtager. Paragraf 18 *Udtryk-indhold-forholdet* begynder således (p. 105): "Det er nu syntaksens opgave at beskrive hvorledes de to udtryksfænomener: rækkefølge og afhængighed mellem størrelser i sætningen, gør det muligt for sprogbrugeren at erkende indholdsmæssige forskelle i tolkningen af sætninger: med andre ord hvorledes man kommer fra udtryk til indhold (for så vidt angår tolkningen af de grammatiske mindstetegn og de grammatiske relationer i sætningen)".

Det er en nyforståelse – eller også en hel forældet opfattelse af, hvad syntaks er, hvor afsenderen er hægtet af fra begyndelsen. Det gjorde måske ikke så meget, hvis der også havde været omtalt en anden disciplin, der viser, hvordan afsenderen går fra indhold til udtryk i sætningen, men den paragraf findes ikke. På trods af, at vi skal forstå afsender og modtager som to handlende instanser.

Togeby understreger (p. 105), at sprogbrugeren i tolkninger af sætninger ikke betjener sig af tilbageflytninger og tilbagetransformationer, af hvilken grund Diderichsen og den tidlige Chomsky ikke skulle have skabt adækvate beskrivelser af tolkninger, og han fortsætter så: "Vejen fra udtryk til indhold må kunne beskrives på en måde som er mere i overensstemmelse med de processer som må antages at foregå i hovedet på sprogbrugeren. Jeg vil derfor beskrive de syntaktiske regler algoritmisk, dvs. beskrive hvorledes en datamaskine i et endeligt antal skridt kan nå fra sætningens udtryk til sætningens indhold, som må defineres så det kan repræsenteres på anden måde end ved dagligsproget. Jeg vil bruge den formalisme som anvendes i oversættelsesprojektet EUROTRA".

To ting støder mig i den forbindelse. Det første er, at Togeby skyder fx Diderichsen i skoene at have lavet en model over psykolingvistiske processer. Det, Diderichsen konstruerede, var en model, der viser det abstrakte langue-princip for ordstillingen i realiserede parole-sætninger. Tilbageflytningen er en egenskab ved modellen, ikke en egenskab ved sprogbrugers aktivitet. Diderichsen bliver således lagt til rette, så Togeby kan bruge ham som afsæt.

Det andet punkt er den postulerende udiskuterende måde Ole Togeby kommer frem til, at en datamaskines algoritmiske program kan illustrere, hvad der sker i sprogbrugers hoved. Selv hvis Diderichsen og Chomsky måtte repræsentere det, Togeby hævder, så kunne man vel overveje muligheden af helt andre modeller. Der må mere argumentation til end ordet "derfor". Denne apodiktiske facon møder man mange gange i bogen. Det gør måske ikke så meget, sålænge det postulerede virker i praksis; det vil så bevise sandheden, eller i det mindste sandsynligheden i det postulerede. Det gør det imidlertid ikke i dette afsnit.

Det er nemlig en kraftig påstand, Togeby kommer med: at hans model skulle være mere i overensstemmelse med, hvad der foregår i hovedet på en sprogbruger. For det første kan dataprogrammet ikke høre, så det modellerer højst en handikappet modtager, en døv person. Herved er pentagrammet røget som generel model for samtlige sprogsituationer, nu er det så kun en model for modtagelse af skriftligheder. Togeby må da også generelt fraregne modsætningstryk fra modellen (p. 117). Ikke desto mindre forekommer der i et regelsæt for algoritmen (p. 116) et "ma_{kt}", der står for mådesadverbial med kontrasttryk. Hvordan mon maskinen/algoritmen genkender et sådant? (Et eksempel på det lejlighedsvis jask, der forekommer).

For det andet arbejder programmet mere lineært, end Togeby i resten af bogen antager, at mennesket gør. Mennesket kan godt klare at forholde sig til alle pentagrammets 'forhold' syntagmatisk og/eller paradigmatiske og samtidig anskue teksten kompositorisk og holistisk på en gang, men det – eller rettere maskinen – kan fx ikke klare at skelne mellem tre underkategorier af "emne", men kun mellem to. "Emne" skal (p. 111, note 11), forstås på følgende måde: "... da *fundament* hos Diderichsen betegner én plads med led der har tre forskellige funktioner, har jeg valgt at indføre ordet *emne* som teknisk term, ikke for en plads, men for sætningens psykologiske udgangspunkt, det som meddelelsen i sætningen er en meddelelse om". Men straks derefter viser det sig i de viste trædiagrammer, at emne er betegnelsen for en knude, som karakteriserer 1. pladsen i sætningen.

Her har vi så en modsigelse i definitionsgrundlaget. På denne 1. plads kan kun situative emner (adverbialer) og kontrastemner (dvs. nominaler, som ikke er subjekt) som udtryk komputeres til at hænge under knuden "emne" i regelværket (se fx p. 117). Nu er jo ikke enhver sætning indehaver af en af de to nævnte emnetyper, derfor bliver emne en fakultativ knude. Imidlertid begynder faktisk mange realiserede sætninger med subjektet, men det står hos Togeby nagelfast på pladsen til højre for *v* (forkortelse for *verbum finitum*). Hvis en sætning nu begynder med subjektet – som i regelværket hænger under knuden *nexus* – så kommer modsigelsen tydeligt frem. Hvis træet nemlig skal vise modtagerens vej fra forståelsen af udtryk til forståelsen af indhold, så har vedkommende ifølge regelværket kun den mulighed at forstå subjektet som en indholdsmæssig del af *nexus*, og de to andre typer som et emne. For det er de betegnelser, de respektive knuder har. Men det svigter definitionen om emne som sætningens psykologiske udgangspunkt, for det må gælde for alle størrelser, der står på den oplevelsesmæssige 1. plads. Altså også for et subjekt.

Det prøver Togeby at råde bod på ved at luske en kantet parentes ind omkring et subjekt og sige i signaturforklaringen, at det gælder som et emne. Fx p. 117, graf 19.7. Men denne kantede parentes findes ikke i regelværket og kan derfor ikke bidrage til indholdsforståelsen af sætningen. Hertil kommer det psykologisk usandsynlige i, at modtageren af en sætning med subjekt på den faktiske 1. plads er villig til at forstå denne sætning som havende to tomme pladser, således at den faktiske 1. plads kommer ind som plads nr. 3. Den modtagermodel virker ikke sandsynlig.

Selve maskinprogrammet tager overhånd over for rimelig grammatisk fortolkning. Fx er det fastsat i programmet, at subjekt-pladsen altid er

udfyldt. Dette fører til, at leddet "gå" i sætningen "Gå" skal anbringes på subjekt-pladsen, ergo skal det så også tolkes som subjekt. Det skaber nogle forklaringsproblemer, fx hvorfra "straks hjem" i "Gå straks hjem" skulle have fået adgangsbilletten til sætningen. Det er jo ikke led, som subjektet typisk skaber mulighed for. En kritisk stillingtagen til sådanne problemer får man ikke.

Mange andre ting kunne indvendes mod afsnittet, fx vagheden i et nøglebegreb som dependens, der får det til at miste enhver forklarende kraft. Men nok om det. Resten af kapitlet om Sprogbrugsfunktionen handler om semantik og tema. I begge tilfælde er det emner, hvis tolkning rækker ud over sætningen som enhed. Der sondres i semantikken mellem forskellige niveauer, fra dybdesemantiske konfigurationer af betydningskomponenter, gennem leksikalske ordbetydninger, sætningsmeninger, teksttemaer, til organiserede konfigurationer af tolkninger, som er institutioner. Der omtales en række opstillinger, grupperinger og kategoriseringer, man kan lave efter forskellige synspunkter, fx af semstruktur, leksikonenheder (ord) og udsagnsstruktur; et væld af oplysninger, dels tillæst viden, dels Togeby's egne bidrag. Hvad man savner i afsnittet om semantik, er en gennemført analyse af en tekst efter de tilbudte modeller. Efter princippet om, at deres sandhed vokser, hvis de virker i praksis. Togeby er en stor beregner og opsætter af alsdens skemaer, og her er rigeligt med stof for alle nørklerner iblandt os.

Den umiddelbare, mere uanstrengte fornøjelse stiger fra og med afsnittet Tema, idet Togeby nu kan komme rigtigt til med det, han er så god til: at analysere tekster i større indholdsanalyseenheder. Og hvad bliver der ikke analyseret på dybsindig vis i resten af bogen! Alt muligt fra den om de to tosser på en mørk landevej med en lommelygte, over "God dag mand – økseskaft" og til længere passager fra Erasmus Montanus. Og det fine ved analyserne er, at de samme eksempler dukker op flere gange til belysning af nye dele af pentagrammet, og derved til belysning af, at der er solidarisk hæftelse mellem modellens forskellige 'forhold'.

I kapitlet om *Udsagnsfunktionen* stiger vi op i tekstens indholdshierarki til motiv- og tematolkning, med både praktiske anvisninger på, hvordan det foregår, og teoretiske fremstillinger af indgående elementer, fx mentale modeller og topoi. Dernæst kommer der et afsnit om sandhed, hvor Togeby, efter en gennemgang af typer af sandhedsopfattelser, bekender sig til "den økologiske sandhedsteori". Her prøver man "at fastholde at *sandhed*

er relativ overensstemmelse mellem på den ene side et effektivt simpelt, udtømmende og modsigelsesfrit udsagn om situationer, dvs. en mental model konstrueret i overensstemmelse med sprogets regler, som der er konsensus om, og på den anden side et hensigtsmæssigt situationsbillede af samme situationer, et situationsbillede som allerede er opbygget på grundlag af sansning, erindring, ræsonnement og fantasi. Sandhed er altså et komplekst begreb, der henviser til en hel livspraksis ... Sandhed er et relativt begreb" (p. 392). Her tages der således kraftig afstand fra det traditionelle filosofiske sandhedsideal; til gengæld spændes den aktuelle afsender og modtager i tid og rum effektivt ind som dem, der afgør sandhedsværdien i de enkelte tilfælde. Herefter følger en meget morsom sammenstilling af citater fra de mest forskellige forfattere fra Heraklit til Peter Bastian som en illustration af "sandhedens sceneri", en slags sandhedsmedley: 20 grundsætninger om sandhed set ud fra kommunikationens grundvinkel. En fræk, fantasifuld og funktionel måde at sammenstille på, så det tjener til belysning af netop dette bestemte forehavende.

Kapitel 4 drejer sig om *Meddelelsesfunktionen*, der især støtter sig på velkendte begreber som relevans, præsuppositioner, komposition etc. Togeby overtager dog ikke blot fra andre forfattere, han bygger videre på deres tanker og leverer igen en række interessante analyser af tekster.

5. kapitel om *Kontaktfunktionen* handler i sagens natur især om sproghandlinger og deres udtryk, men også generelt om relationer mellem de kommunikerende parter. Atter og atter formår Togeby at aktivere læseren på forskellig vis. Fx står der om kommunikationsparternes baggrundsantagelser (model efter Harder & Kock): "Da jeg ved en konference i Pisa om sprogfilosofi diskuterede dette problem med John, gjorde han opmærksom på at man kan blive ved med at undersøge stadig dybere niveauer i bevidstheden" (p. 663). Det viser sig at være John Searle, afsenderen tænker på; og der demonstreres nu, hvilke relationer parterne kommer til at indgå i alt efter deres respektive baggrundsantagelse. "Det kunne være yderligere interessant at overveje hvad der egentlig skete i kommunikationssituationen hvor du [=læseren] første gang læste sætningens tre linjer ... Jeg ser flere muligheder: a) du forstod ikke hvem jeg skrev om, b) du forstod at når jeg på dette sted omtaler Searle på en anden måde end tidligere i bogen, gør jeg det alene for at have et godt eksempel til min senere gennemgang ...; endelig kunne det være at du troede at jeg ville møve mine vaner over på dig... Døm selv,

kære læser!” (p. 669). – Mit svar: “Kære Ole! jeg vidste udmærket, hvilken John du talte om, nemlig John Edelsgaard Andersen, som var den sidste John, der var omtalt inden p. 663, nemlig p. 660, note 10. Det er den eneste fornavns-John, som jeg kender til som vores fælles bekendt, og det kunne vel tænkes, at han var med i Pisa. Desuden plejer du ikke at optræde blæret med namedropping”. Jeg har som læser af bogen således ikke været ude for møveri, men for ‘ignorering = usolidarisk behandling’ (p. 665), idet jeg ikke fik god vejledning af afsenderen om, at han skiftede referent for sin ‘John’ i sin egen tekst. Hvis jeg ikke var blevet belært om noget andet, var jeg løbet med en forkert antagelse. Men teksten havde været lige velfungerende for mig alligevel, hvilket viser, at sandheden er økologisk, og at modtagerens antagelser for at skabe relevans kan være nok så spinkle. Det viser så også modtagerens meget aktive måde at være reaktiv på.

Næstsidste kapitel handler om *Udtryksfunktionen*, og det er det kapitel, jeg står mest tøvende overfor. Her forsøges tanker fra psykoanalysen og psykologien (Freud, Bateson, Watzlawick, Lacan o.a.) kombineret med sprogvidenskab (Hjelmlev). Om det lykkes, ligger hinsides min bedømmelsesformåen; men i hvert fald er det karakteristisk, at der her citeres langt mere, og mere ukommenteret end i de andre kapitler. Også stil behandles her, omend noget summarisk.

Sidste kapitel handler om *Helhed*, om egenskaber ved pentagrammer, og det er et meget smukt kapitel, der kommer til at fremhæve den æstetiske side af Togeby's model. Skulle man have ønsket sig endnu et kapitel, skulle det have handlet om “tekstforsøgene”, de tekster, som kommer til kort et eller andet sted i modellen. Som fx skønlitteratur af enhver art, som vi som modtagere jævnthen betragter som vellykkede, men som Togeby afviser som opfyldende alle modellens krav. Eller tekstforsøg, som vi som modtagere søger at forbedre på det fejlslagne sted, således at vi kan bruge dem som tekster. Det er altid godt at gøre sig tanker om komplementærmængden til det, man snakker om.

Litteraturhenvisninger og indekset er jævnt sjuskede. Mange henvisninger mangler forlag, andre oversættere. Indekset er ikke altid til megen hjælp. Slår man op under “pragmatisk”, får man 1) “pragmatiske 391” og 2) “pragmatisk tekstteori ???”. Det sidste kan kun opfordre til at læse hele bogen – og det gør jeg hermed også. Det er umagen værd, for den er – trods alt – en stor bedrift.

